

1. Bevezetés

A 19. század meglehetősen viharos volt Spanyolország számára: a francia megszállás, gyarmatainak elvesztése, az agrárszektor nehézségei gazdasági, politikai és társadalmi válság felé vezették az országot. A gyarmatbirodalom megingott, a belső társadalmi feszültségek mellett felerősödtek a baszk, a gallego és katalán nemzeti mozgalmak. A minden nehézség ellenére a polgári átalakulás útjára lépett Spanyolország a jogi modernizáció mind határozottabb szükségességével és igényével is szembe találta magát. A polgári forradalom 1812 és 1833 közötti szakaszában a liberális kormányok jelentős erőfeszítéseket tettek a jog egységesítése érdekében. Az 1812-es cádizi alkotmány francia mintára megteremtette az alkotmányos monarchiát – hatalommegosztással és az alapvető jogok biztosításával –, majd viszonylag rövid időn belül több különböző alkotmány került megalkotásra (1837, 1845, 1876). A Code Civil hatására Spanyolországban megkezdődött a polgári jog kodifikációja és egy egységesítő jogi modernizációs folyamat.

A 19. század közepétől az európai jogi modernizációt előkészítő folyamat szerves részévé vált a spanyol jogszokás kutatás. A jogszokások jogtudományba történő szerves beépülésének egyik első állomása volt 1845-ben Julián Sanz del Río vezetésével a Madridi Központi Egyetem Jogfilozófiai Tanszékének megalapítása. Az itt folyó képzés és kutatás hatására fordult Joaquín Costa (1846–1911) figyelme a szokásjog kutatása felé. A Costa által kezdeményezett és a korszak legjelesebb jogtudósai részvételével, széles körű társadalmi érdeklődés mellett megvalósult kutatások eredményei pedig nemcsak a spanyol szabályozásra, de a jogrendszerüket spanyol mintára kialakító dél-amerikai államokra is komoly hatást gyakoroltak. A spanyol jogszokások egyik első gyűjtőjeként magának nemzetközi hírnevet szerzett Rafael Altamira például 1909-ben a Buenos Airesi Egyetem Jogi Karán tartott előadásában a jogszokás kutatás spanyol iskolájáról, illetve doktrínájáról beszélt. Mint említette, Costa mellett több ismert spanyol jogtudós vett részt a szokásjog területén a 19. század végétől végzett évtizedes kutatásokban.¹ A spanyol jogszokás kutatás következő generációjának kiváló képviselője, Carreras i Artau (1879–1954)² 1917-ben a kutatási eredmények áttekintése során egyenesen *escuela consuetudinária*ról ír, amelyet *costistának* nevezett.³ Mint fogalmazott, ennek az iskolának a kutatási eredményei több ezer oldalnyi monográfiában, publikációkban, gyűjtésekben és kutatásokban összegezhetőek.

Tanulmányomban a spanyol szokásjog kutatás costai iskolájának jogtudósai közül Manuel Pedregal, Rafael Altamira és Mariano Ruiz-Funes García kutatásait és szerepüket az iskolaformálásban kívánom bemutatni. Bizom abban, a magyar nyelven kevésbé hozzáférhető források és szakirodalmak nemcsak a spanyol jogszokás kutatás alaposabb megismerését teszik lehetővé, de hozzájárulnak a magyar jogi modernizáció előképeire vonatkozó kutatások értelmezéséhez is.

Matla Gabriella

A spanyol costai szokásjogi iskola jogtudósai, Manuel Pedregal, Rafael Altamira és Mariano Ruiz-Funes García

2. Manuel Pedregal y Cañedo (Grado, 1831 – Madrid, 1896)⁴

Jogi tanulmányait az Oviedói Egyetemen végezte 1856-ban, ezt követően ügyvédként dolgozott, majd 1865-től az ügyvédi kamara (*Colegio de Abogados*) vezetője volt. Fiatalkorától aktív közéleti és politikai szerepet vállalt: a Demokrata Párt egyik alapítója volt, az asztúriai republikánus mozgalom, majd a Tartományi Forradalmi Tanács tagja. Már 1854-ben részt vett a *Tudományos és Irodalmi Akadémia*, később az *El Constituyente* folyóirat megalapításában. Az 1868-as forradalmat követően, *Ayuntamiento de Oviedo* tanácsosává választották, 1869-ben, 1871-ben és 1872-ben is indult a tartományi képviselői posztért. 1873-ban az alkotmányozó nemzetgyűlésben (*Cortes Constituyente*) Gijon képviselője, később alelnök, majd La Coruña polgári kormányzója volt, Emilio Castelar⁵ kormányzása idején pénzügyminiszter. Az Első Köztársaság bukása után ügyvédként dolgozott tovább. Pedregal a spanyol jogszokás kutatásban meghatározó szerepet vállaló madridi *Ateneo (Ateneo Científico y Literario)* tudományos és irodalmi társaság tagja, később elnöke volt, valamint a spanyol jogszokás kutatás intézményének tartott *Jogtudományi és Törvényhozói Királyi Akadémia (Real Academia de Jurisprudencia y Legislación)* tagja. Giner de los Ríos-szal⁶ együtt az *Institución Libre de Enseñanza (ILE)*⁷ egyik megalapítója, rektora és az igazgatótanács elnöke. Indult az Oviedói *Cortes* választásokon 1881-ben. A Centralista Párt vezetője volt, aki Asztúriában Gumerindo de Azcárate⁸ és Rafael María de Labra⁹ társaként részt vett a köztársasági unió létrehozásában.

Pedregal a *Materiales para el estudio del derecho municipal consuetudinario* (1885) kötetben Costa társszerzőjeként Asztúria jogszokásait vette górcső alá. A madridi Központi Egyetem összehasonlító jogtörténész professzora, Gumersindo de Azcárate¹¹ véleménye szerint jogszokás kutatása társadalompolitikai szempontból is rendkívül figyelemre méltó. A *Derecho municipal consuetudinario* című tanulmányban Asztúria tartomány településének helyi rendelkezéseit, a tulajdonviszonyokat, a vidéki emberek szokásait, a közös tulajdonú, illetve közösen használt területek (például legelők, szántóföldek) szabályait, azok

mindennapi gyakorlatát vizsgálta a földművelés és állattartás területén a falusi közösségekben. Pedregal felhívta a figyelmet a közösségi tulajdon részletes tanulmányozásának fontosságára, és kitért a helyi rendeletek megsértése esetén alkalmazott bírságolási, elzáró- és jogszokásokra is.¹²

Pedregal *Derecho de familia, derecho municipal* tanulmánya az asztúriai falvakban és városokban gyűjtött, elsősorban a házassághoz és a családhoz kapcsolódó jogszokásokat adta közre. Ezek között külön kitért a házassági szerződésre, az örökös nevezésre, a nem házas gyermekek jogaira, a bérleti szerződés családjogi vonatkozásaira, az atyai hatalomra és a nő családon belüli jogállására. Pedregal mindkét munkája 1902-ben újradíjazásra került a costai spanyol szokásjogi iskola eredményeit összegző *Derecho consuetudinario y economía popular* kötetben.¹³

3. Rafael Altamira y Crevea (Alicante, 1866 – Mexikó, 1951)

Altamira 1886-ban a Valenciái Egyetemen polgári és kánonjogi diplomát, 1887-ben Madridban jogi doktorátust szerzett, ezt követően ügyvédként dolgozott. A *La Justicia* republikánus napilap szerkesztője volt 1888-tól, 1892-től a lap igazgatója. Emellett az 1880-1883 között Costa által is szerkesztett *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza* című folyóirat vezetője volt. A Nemzeti Pedagógiai Múzeum titkáráként dolgozott 1888-tól, 1897-ben az Oviedói Egyetem Jogtörténelmi Tanszékének vezetője volt, aki 1898-ban az egyetem jogi karának más tanáraival együtt megalapította a szabadművelődés és tudományos ismeretterjesztés asztúriai szervezetét, az *Extensión Universitariát*.¹⁴ Altamira reformelképzeléseinek oktatási főfelügyelőként, majd

Manuel Pedregal y Cañedo¹⁰

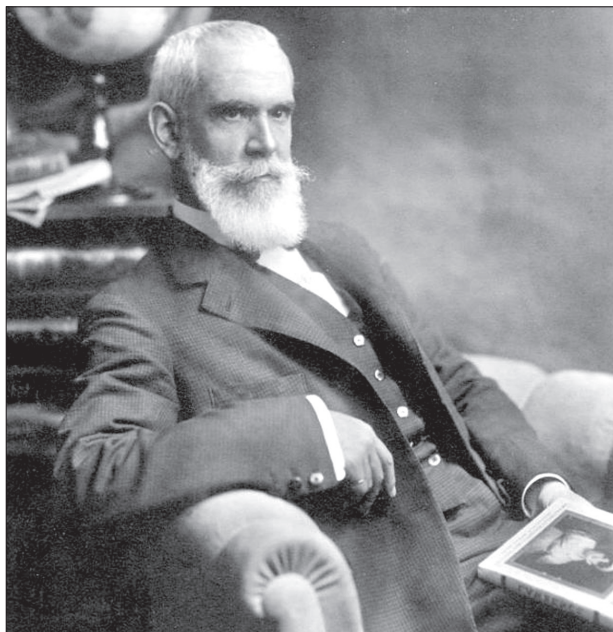
az alapfokú oktatás főigazgatójaként próbált érvényt szerezni, 1913-ban azonban politikai nyomásra lemondott e tisztségéről.

Egy évvel később a Diplomáciai és Konzuli Intézet (mai Diplomáciai Iskola) tanárává, valamint a Madridi Központi Egyetem *Historia de las Instituciones Políticas y Civiles de América* tanszékének vezetőjévé nevezték ki. E tisztségét Altamira egészen nyugdíjazásáig, 1936-ig töltötte be. Altamira 1916 és 1923 között a Valenciái Egyetem szenátora volt, 1931-ben a Madridi Egyetem Jogi Karának dékánjává választották.¹⁵

Altamirát tudományos munkásságának elismeréseként (ennek részeként a szokásjog és a jogszokás kutatás területén elért eredményeit) az Oviedói Akadémia 1909-

ben levelező, majd 1911-ben rendes tagjává választotta, 1922-ben pedig a Történettudományi Királyi Akadémia akadémikusává nevezték ki. A spanyol köz- és felsőoktatás területén végzett tevékenységét (amely szorosan kötődött az ILE pedagógiai programjaihoz) *Doctor honoris causa* címmel ismerték el La Plata, Lima, Mexikó, Sorbonne, Bordeaux, Cambridge, Columbia, Havanna, Brüsszel, Santiago de Chile és Montevideo egyetemlein. Altamira jogász, történész, a spanyol jogszokás kutatás nemzetközileg elismert képviselője volt, de legalább ennyire fontos volt nemzetközi jogásként a párizsi *Tribunal de Litigios de Mineros*,¹⁷

majd a Hágai Nemzetközi Bíróság, illetve az Állandó Nemzetközi Bíróság tagjaként végzett munkája. Először 1931-ben, később 1951-ben Nobel-békedíjra is javasolták Altamirát, aki a spanyol polgárháború kitörését követően Mexikóba vonult száműzetésbe. Altamira gondolkodására, társadalompolitikai nézeteire és pályájának alakulására – ebben a spanyol jogi modernizáció egyik lehetséges forrásának tekintett, a nép körében élő jogszokások megismerése mellett elköteleződésre – nagy hatással volt Joaquín Costa, Gumer-sindo de Azcárate, Nicolás

Rafael Altamira y Crevea¹⁶

Salmerón (1838–1908),¹⁸ Giner de los Ríos és Manuel Bartolomé Cossío (1857–1935).¹⁹

Altamira munkáiban a haladás, a szabadság, a jog, a harmónia, a fejlődés, a törvény eszméit a spanyol nemzeti gondolattal egyesítette.²¹ A közösségi tulajdon történetét az őskortól a 19. századi Spanyolországig felölelő, 1890-ben kiadott *Historia de la propiedad comunal* doktori értekezésének elkészítése során témavezetője az *Ensayo sobre la historia del derecho de propiedad*²² könyvében a tulajdonjog történetét részletesen feltáró Gumersindo de Azcárate, a spanyol jogszokás kutatás kiemelkedő képviselője volt. Altamira az értekezés elkészítése során Costa tanácsa szerint alaposan elmélyült a félsziget különböző közösségi tulajdonformáinak történeti tanulmányozásában (például családi közös vagyon, földközösség). Értekezésében a falusi kö-

zösségekre és családokra vonatkozó jogszokásgyűjtések akkor ismert anyagát is felhasználta – elsősorban Costa, Azcárate, González de Linares (1834–1893),²³ Pedregal, Juan Serrano Gómez (1837–1898),²⁴ Wentworth Webster (1828–1907),²⁵ Josep Pella (1852–1918)²⁶ kutatásait.²⁷

Figyelemre méltó, hogy Altamira mennyire ismerte és értette, értékelté Costa agrárközösségekre vonatkozó kutatásait [*Colectivismo agrario en España* (1898)]. Gyűjtései nyomán Costa hatására ő is különös figyelmet szentelt a spanyol jogszokásoknak, a közösségi földtulajdon fennmaradásáról és a jogszokások helyi gyakorlatainak.²⁸ Costa hatása érhető tetten abban is, hogy a szokásjogi gyűjtések az értekezésbe illesztésével és jelen idejű hasznosíthatóságuk lehetőségének vizsgálatával Altamira a tulajdonformák összehasonlító elemzése során túllépett a histogramikus megközelítésen. A társadalmi és gazdasági életben még hasznosnak tekintett jogszokások (például közös munkavégzés szokásrendje, az öntözővízre vonatkozó szokások) és közösségi tulajdoni formák (például földközösség, legelőközösség) védelmét, megőrzésük fontosságát hangsúlyozta. Kiemelte a közösségi szokásjog gazdag és élénk valóságát, a gyakorlatban meg tapasztalható bőséges és változatos formáit, szemben a tulajdonjogra vonatkozó liberális törvényhozás elvont megfogalmazásával. Erre alapozta a hagyományos közösségi intézmények védelmét – a népi jogtudat visszatükröződéseként. Másrészt Altamira hiányolta, hogy az új spanyol egységsítő törvényhozás – az 1888-ban kihirdetett montenegrói Polgári Törvénykönyvben foglalt rendelkezésektől elté-

rően – nem fordított nagyobb figyelmet a közösségi tulajdon osztatlan használatának formáira, amelyek a családok létfontosságú támaszát, túlélését jelentették.²⁹ A spanyol szokásjogban a földközösségről folytatott viták központi

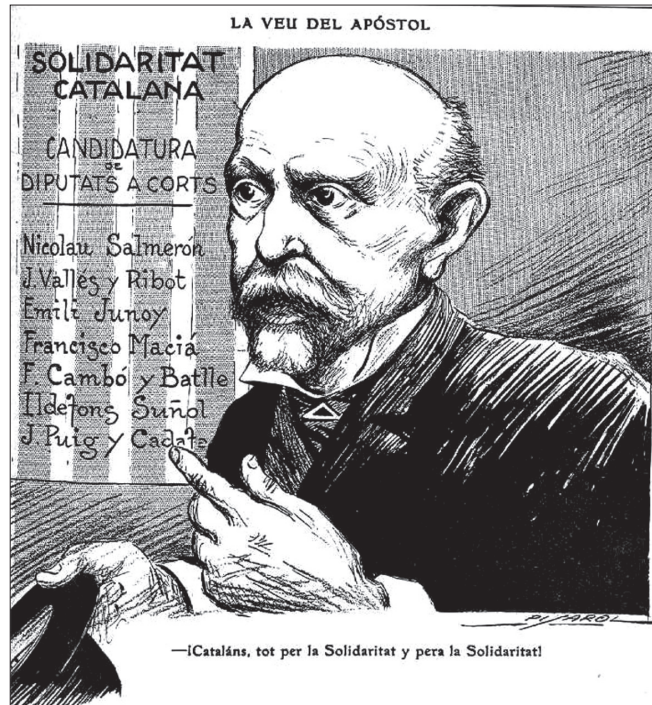
szerepet töltöttek be. Costa hatására Altamira is különös figyelemmel fordult az öntözővíz-elosztás szokásköre felé.

Altamira alicantei gyűjtésének eredményei 1896-ban a *Revista General de Legislación y Jurisprudencia* című folyóiratban láttak napvilágot, melynek bővített változata *Mercedo de agua para riego en la Huerta de Alicante y en otras localidades de la Península y Canarias*³⁰ címmel 1902-ben jelent meg a Costa neve által fémjelzett, a spanyol szokásjogi kutatásokat összefoglaló *Derecho consuetudinario y economía popular* második kötetében. E munkájában Altamira történeti és jogtörténeti áttekintést ad a 13. századtól 1865-

ig, kitérve az alicantei öntözővíz-elosztási és -értékesítési rendszerre is.

Altamira további kutatásai egy terjedelmesebb mű kidolgozásához vezettek. Costa kezdeményezésére a *Real Academia de Ciencias Morales y Políticas*³¹ évente kiírt szokásjogi témájú monográfiai pályázatára benyújtott pályamunkák között szerepelt 1903-ban Altamira *Derecho consuetudinario y economía popular de la provincia de Alicante* című műve, amely díjat nyert, és 1905-ben meg is jelent. A magyar jogszokás kutatáshoz fűződő kapcsolat szempontjából megemlítendő, hogy e gyűjtésre, mint a spanyol jogszokás kutatás kiemelkedő eredményére, Tagányi Károly³² és Tárkány Szücs Ernő³³ is hivatkozik.

A monográfia egyik fejezetének központi kérdése, Costa hatására Altamira „személyes kutatásainak különleges tárgya”³⁴ az öntözővíz használata körében Alicante tartományban kialakult jogszokások rendkívül gazdag köre volt. Ezt egészítették ki a családhoz és a közösségi tulajdonhoz kapcsolódó gyűjtések. Altamira a család fejezetben kitért például a jegyesség, a házasság, a hozomány, a házastársi vagyon, az örökbefogadás, a nők családon belüli jogállása, illetve a temetés tárgykörére. Összegyűjtötte a közösségi tulajdonnal kapcsolatos jogszokásokat (közhasználatra szánt területek: szántók, hegyek, rétek, legelők, faluközösségi létesítmények stb.). Közölt anyagot a munka és a napszám jogszokásairól, amelyet kiegészített az Alicante tartomány iparosaira, gazdasági helyzetükre, a gazdasági társaságokra, egyesületekre vonatkozó adatközlésekkel.

Nicolás Salmerón²⁰

A mű monografikus szemponttal gyűjtött össze minden olyan adatot, amely érdemes lehetett a társadalmi problémákkal kapcsolatos reflexiókra és azok megoldásainak kidolgozására. Az agrártulajdon rendszerének vizsgálata során elsősorban a földhasználati és tulajdonviszonyokat mutatta be: főként a családi vagyon átadásával, a szerződések időtartamával és a betakarított termés elosztásával kapcsolatos normákat vizsgálta. Külön kiemelte és részletezte azokat az eseteket, amikor a szokás a termelő javát szolgáló szerződésekre vonatkozó jogszabályokat módosította.³⁵

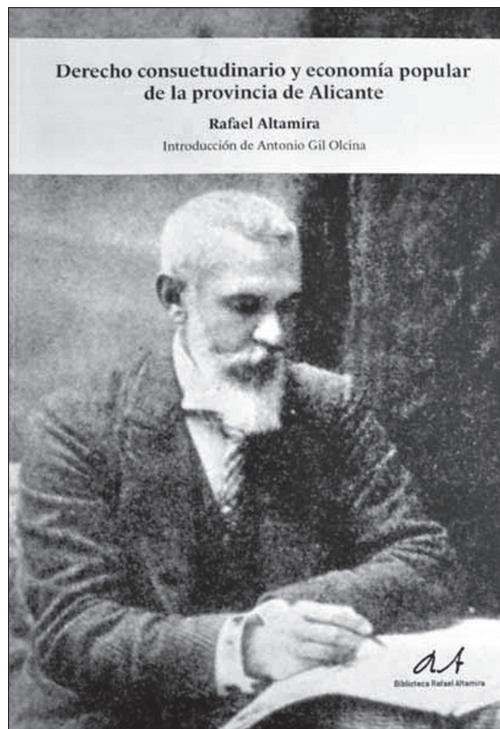
Altamira kutatása jelentősen hozzájárult az alicantei szokásjog és földközösség megismeréséhez. Ahogyan munkáiban is megfogalmazta, az Alicante tartományban történt népességváltozás, a nemzetközi kereskedelmi hatások erősödése, a helyi *fuerók* V. Fülöp által történt eltörlése és a 19. század egységesítő áramlata nem hagyták érintetlenül a helyi normákat.

*„Az igazán érdekes az, hogy mindezen okok ellenére fennmaradtak jogszokások és jogi specialitások, és viszonylag nagy számban; [...] ez kedvez a szokásforma továbbélésének, amely ellenáll minden egységesítő nyomásnak, sőt még a jogszabályok által intenzíven átírt területeken is talál réseket, ahol kihajt, új fajtákat hoz létre és megőrzi sok régit.”*³⁶

Altamira szokásjog iránti érdeklődése elsősorban a tulajdonjog története, azon belül is a földtulajdon közösségi formái felé fordult. Célja a costai javaslatnak megfelelően az volt, hogy megtalálja ezeket a hagyományos használati formákban, a népi joggyakorlatban és a szokásjogi normákban, és ezeket a Polgári Jogi Kódex és a törvényhozás reformjához szükséges kiinduló ponttá és alappá tegye.³⁷

Altamira kutatásai során a történettudomány és a jogtudomány módszereit etnográfiai módszerekkel egészítette ki. Mint monográfiája előszavában fogalmazott, van olyan fejezet, amely „személyes kutatásaim gyümölcse”:³⁸ szóbeli információk, kérdőív és személyes interjúk alapján készült.

Altamira a spanyol jogtörténelmi tanszéken kifejtett oktatói és kutatói tevékenysége során megismertette hallgatóival a jogszokáskutatást. 1904-ben a szokásjog témakört mint választható szemináriumi kutatási témát javasolta tanszéke hallgatói számára. Különösképpen figyelemre méltó, hogy Altamira a római jogot nem az ókori római jogtudósok műveiben kereste, hanem a *Partidas*ban, „mert ez az, ami hatással volt a középkori és modern Európára, és mert spanyol forrás”³⁹. Jogtörténelmi kurzusain hallgatóival Savigny, Sumner, Maine, Post, Kohler, Blackstone,

*„Posada úr,⁴¹ a politikai jog és közgazdaságtan tanszékről, és az utóbbi időben én a jogtörténelmi tanszékemen kutatásokra és kirándulásokra vittük hallgatóinkat az asztúriai szokásjog tanulmányozására. [...] Nagy mennyiségű adatot sikerült összegyűjtenünk, amelyek egy része kiadásra került, más részét pedig az egyetem archívumában őrzik publikálásra.”*⁴²

Altamira 1909-ben a Buenos Aires-i Egyetem Jogi Karán tartott előadásában „costai kezdeményezésre” született spanyol szokásjogi iskola eredményeit az alábbiakban fogalmazta meg:

*„[...] az élő spanyol jogszokásról gyűjtött anyag felülmúlja a világ bármely más nemzetét, mivel némelyikük-nél teljesen hiányzik ez a munka, nem tanulmányozták a megélt szokásjogukat, és ezért nem rendelkeznek a jogélet e sajátos irodalmával, mint ahogy ma Spanyolország”*⁴³

Altamira éppen a spanyol szokásjogi iskola kutatási eredményeinek tükrében fogalmazta meg a nép körében élő szokások, a szokásjog funkcióját és lényegét:

*„a példák ismétlésével, az elvégzett tanulmányok nyomozó súlyával bebizonyította, hogy nem egy kis, hanem nagy csoportot alkotnak, és bebizonyította, hogy szokásjogunk a jogélet minden területére vonatkozik, úgy mint családjog, tulajdonjog, önkormányzati jog, választójog, sőt közjegyzői jog is; [...] bebizonyította, hogy a szokásjog egy permanens, állandó dolog, ma éppolyan élő és valós, mint a középkorban és a vizi-gótok idején, hiszen megmutatták, hogyan alakultak ki korunkban és napjainkban új szokások a polgári és a választási jog tárgyában és megmutatta azt is, hogy a szokás győzedelmeskedik a jog felett”*⁴⁴

Altamira a spanyol jogszokásgyűjtés, további kutatási eredményei és tudományos életpályája mellett kiemel-

kedő szerepet játszott a spanyol egyetemi oktatás, különösképpen a jogászképzés területén. Amerikai útja során 1910. január 22-én Mexikóban tartott előadást ügyvédeknek az *Escuela Nacional de Jurisprudencia* falai között *Educación científica y educación profesional del jurista* címmel,⁴⁵ amelyen a jogászképzés mexikói és spanyol tantervét hasonlította össze. Számos javaslatot fogalmazott meg a mexikói jogászképzés megújítására, elsősorban a jogtudomány proaktív funkciója szellemében. Javasolta a jogtörténet mint önálló tantárgy kötelező oktatását, a képzési rendszerbe történő beillesztését. Indítványozta továbbá, hogy a római jogi kurzus – amely csak szakterületként létezett a doktori képzésben – terjesszék ki a licenciátusra. Javasolta továbbá a kánonjog kurzus tanrendbe illesztését, a latin nyelv oktatásának bevezetését, és a szokásjog mint önálló tantárgy létrehozását. Altamira a szokások meghatározó szerepét hangsúlyozta az írott joggal, a törvényekkel szemben. Példaként említette azokat az indián szokásokat, amelyek a gyarmatosítás alatt ugyan átalakultak, mert szembekerültek a spanyol törvényekkel, mégis tovább éltek, fennmaradtak. Éppen ezért javasolta Mexikóban is a szokások megismerését a nép jogéletének megértéséhez.⁴⁶

Altamira a tudományos érdeklődését, oktatói és kutatói tevékenységét meghatározó küldetését az alábbiak szerint fogalmazta meg:

„[...] tanszékemen különös gondot fordítottam arra, hogy a hallgatók kutatómunkáját olyan források felé tereljem, amelyek információgazdagságát magam már megismertem; nemcsak azért, mert ez az igazság, hanem azért is, hogy felkeltsem az érdeklődésüket, és reményt adjak nekik számos fontos felfedezésre.”⁴⁷

4. Mariano Ruiz-Funes García (Murcia, 1889 – Mexikó, 1953)

A büntetőjogász, republikánus Ruiz-Funes a Madridi Központi Egyetem Jogi Karán licenciátusi, majd doktori fokozatot szerzett 1912-ben, és ezzel egy időben megválasztották a *Colegio de Abogados* tagjának. Ruiz-Funes rövid ideig ügyvédként dolgozott, majd a Murciai Egyetem Jogi Karán lett egyetemi tanár, 1925-ben tanszékvezető. Ezt követően dékán, illetve rektorhelyettes volt. Kutatómunkája

a büntetőjogra, kriminalisztikára irányult. Csatlakozott a Manuel Azaña által alapított Republikánus Akció Párthoz, 1931-ben pedig a Republikánus párthoz. 1931 és 1933 között Murcia képviselője volt a *Cortes Constituyentes*-ben.

A Parlamenti Bizottság tagjává választották, közreműködött az 1931-es Spanyol Köztársaság alkotmánytervezetének megszerkesztésében. 1933-ban ismét a Murciai Egyetem oktatója és kutatója volt, illetve a madridi *Instituto de Estudios Penales*-ben tanított. A Republikánus Baloldal képviselőjelöltje, földművelésügyi miniszter volt Azaña, Barcia-Trelles és Casares Quiroga kormányaiban (1936. február 19.–július 19.); illetve igazságügy miniszter Giral első kormányában (1936. július 19.–szeptember 4.) és Largo Caballero kormányában (1936. szeptember 4.–november 4.). 1937-ben a Köztársasági kormány lengyelországi ügyvivőjének nevezték ki, majd belgiumi nagykövetté. 1940-ben néhány hónapnyi kubai tartózkodás után száműzetésbe vonult Mexikóba, ahol elsősorban büntetőjogi és kriminológiai szakterületeken folytatott tanácsadói és oktatói tevékenységet, majd a Mexikói

Autonóm Nemzeti Egyetem tanszékvezetőjévé nevezték ki, számos latin-amerikai ország tudományos akadémiaja tagjává választották Ruiz-Funest.⁴⁸

1912-ben Ruiz-Funes a jogi doktori fokozat megszerzésére irányuló, szokásjogi témát tárgyaló *El derecho consuetudinario en la huerta y campo de Murcia* című doktori értekezése a bírálóbizottságtól kitűnő minősítést kapott. A dolgozat tartalmi szempontból egyben kiinduló pontként szolgált a *Real Academia de Ciencias Morales y Políticas* 1914-es felhívására benyújtott és díjazott *Derecho consuetudinario y economía popular de la provincia de Murcia* című művének. E monográfiát – amely a doktori értekezésnek nagyobb terjedelmű, családjogi témával kibővített és egész Murcia megyét vizsgáló változata – 1916-ban jelentették meg.

Ruiz-Funes monográfiája két, egymástól jól elhatárolható részből állt. Az első rész antropológiai szemléletű volt, amely végigkísérte az ember életútját: születés, házasságkötés előtti kapcsolatok, házasság, szülő-gyermek kapcsolat, halál és végrendelet. A második rész elsősorban a tulajdonviszonyokra, a feles művelési szerződésekre, a bérleti és egyéb szerződésekre fókuszált. A közösségi és önkormányzati jogszokásokat, a Segura folyó és a környező települések öntözőrendszerét, a helyi iparosok szokásait, valamint a közösségi intézményeket (például jótékonyági intézmény, takarékszövetkezet) mutatta be

Mariano Ruiz-Funes García⁴⁹

különböző murciai településeken (La Unión, Yecla, Jumilla, Villanueva, Mazarrón, Murcia, Águilas).⁵⁰

Érdemes szólni arról, miként értékelte a háromtagú bírálóbizottság e pályamunkát (tagjai: Gumersindo de Azcárate, Rafael de Ureña⁵¹ és Rafael Altamira). Méltatták a mű monografikus szemléletét, a részlet- és adatgazdag gyűjtést, a jól strukturált feldolgozást, a kritikai szemléletű megközelítést. Egyedül az összehasonlítást hiányolták (a határvidékek és a murciai szokások esetében, valamint az öntözéssel kapcsolatos szokások közgazdasági és jogi szempontú összehasonlítását).⁵²

Mariano Ruiz-Funes éppúgy, mint a costai szokásjogi iskola más képviselői, a történeti, jogi forrásokat, dokumentumokat és szakirodalmat etnográfiai módszerek alkalmazásával egészítette ki: kérdőíves gyűjtéssel, interjúkkal, szóbeli adatközléssel.⁵³

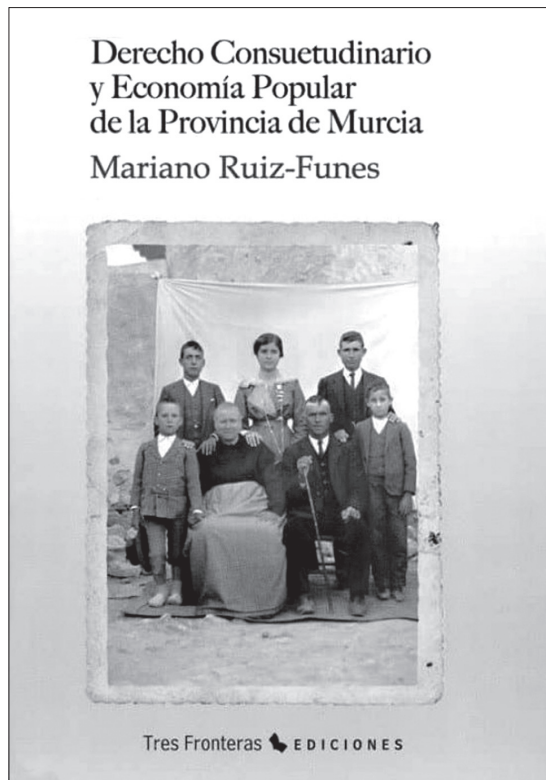
5. Összegzés

A spanyol szokásjogi iskola olyan magánjogi kódex létrehozását javasolta, amely figyelembe veszi az egyes régiók/tartományok szokásjogi intézményeit. A jogszokáskutatás iránt elkötelezett spanyol jogászok egy csoportja e feladatot szem előtt tartva gyűjtötte a jogszokásokat Spanyolország szinte teljes területére kiterjedően a 19. század végétől. E széles társadalmi nyilvánosság által támogatott jogszokásgyűjtés kezdemé-

nyezője Joaquín Costa volt, akihez további spanyol jogtudósok csatlakoztak, többek között Manuel Pedregal, Rafael Altamira és Mariano Ruiz-Funes.

Pedregal az asztúriai önkormányzati szokásjog kutatása terén ért el nagy jelentőségű eredményeket, míg Altamira, hasonlóan Costához, úttörő szerepet játszott a földtulajdon közösségi rendszerének jogtörténeti szempontú, elsősorban Alicante tartományban történő tanulmányozásában, hangsúlyozva a közösségi tulajdon jelentőségét a paraszti gazdaságok fennmaradásában és történeti fejlődésében. Mariano Ruiz-Funes Murcia tartomány népi jogéletét vizsgálta.

Jól látható, hogy e kutatók, jogszokásgyűjtések fokozatosan bővültek újabb és újabb jogszokásterületek vizsgálatával (például családjog). Ily módon is tágítva, szélesítve a jogszokáskutatás horizontját. Szorosan beépültek a costai programba, annak organikus részévé válva járultak hozzá a jogtudomány újraértelmezéséhez. Jogászokként, jogtörténészekként, történészekként, egyetemi oktatókként vagy éppen politikusokként a társadalmi, szociális és gazdasági kérdésekre innovatív szemlélettel keresték a választ, és reagáltak a jogalkotás és jogalkalmazás új kihívásaira. Costa és a costai szokásjogi iskola képviselőinek gyűjtései és publikációi nyomán a 19. század végétől egyre teljesebbé vált és 1917-ig kialakult a spanyol jogszokáskutatás corporusa.

MATLA, GABRIELLA

Die Costa'sche Schule des Gewohnheitsrechts

(Zusammenfassung)

Die vorliegende Studie setzt sich zum Ziel, die rechtsgeschichtlichen und rechtskulturellen Einflüssen sowie die wichtigsten Ergebnisse der spanischen Gewohnheitsrechtsforschung vorzustellen, basierend auf Forschungen der Vertreter der Costa'schen Schule des Gewohnheitsrechts: Manuel Pedregal, Rafael Altamira und Mariano Ruiz-Funes García. Pedregals Untersuchungen widmeten sich der gewohnheitsrechtlichen Regelung von Gemeinden, Altamira beschäftigte sich – wie Joaquín Costa – mit

der Erforschung der Zusammenhänge zwischen Landbesitz und Gemeinschaftssystem aus rechtsgeschichtlicher Sicht. Altamira betonte die Rolle des Gemeinschaftsbesitzes in der geschichtlichen Entwicklung der Bauernwirtschaft und Mariano Ruiz-Funes untersuchte das Rechtsleben des gemeinen Volkes in der Region Murcia. All die obigen Forschungen leisteten einen erheblichen Beitrag zur Entstehung des modernen, einheitlichen, auf die Traditionen stark basierenden spanischen Rechts.

Jegyzetek

- ¹ A téma kapcsolódó kérdéseiről MATLA Gabriella: A spanyol jogszokáskutatás úttörője: Joaquín Costa Martínez. In NAGY Janka Teodóra (szerk.): *A jogi kultúrtörténet és a jogi néprajz új forrásai: Jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi interdiszciplináris nemzetközi konferencia. Jogi Kultúrtörténeti, Jogi Néprajzi Kiskönyvtár 7.*, Szekszárd, 2017. Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, 261–270. p.; NAGY Janka Teodóra – MATLA Gabriella: The Characteristics of Researching Legal Customs in Spain and Hungary in the Light of the Accomplishments of Joaquín Costa Martínez and Ernő Tárkány Szücs. *Jogtörténeti Szemle*, 2021. Special issue, 52–60. p.
- ² Tomas Carreras i Artau filozófus, etnológus, politikus, egyetemi tanár, katalóniai jogszokásgyűjtésére hivatkozik TAGÁNYI Károly: *A hazai élő jogszokások gyűjtéséről*. Budapest, 1919. Magyar Néprajzi Társaság, 52. p.; TÁRKÁNY SZÜCS Ernő: Az európai jogi néprajz eredményei és feladatai. *Létiünk*, 1973. 3–4. sz. 89. p.
- ³ CARRERAS I ARTAU, Tomas: Joaquim Costa i els estudis consuetudinarios a Espanya (Una excursió de Psicologia i Etnografia hispanes). *Estudis i Materials*, Vol. 2, 1917. 89–148. p.
- ⁴ Az életrajzi adatok megtalálhatók a <https://dbe.rah.es/biografias/8203/manuel-pedregal-y-canedo> oldalon. Pedregal születési évszámaként 1832 szerepel Gumersindo de Azcárate nekrológiájában, melyet a madridi *Ateneoban* olvasott fel: AZCÁRATE, Gumersindo de: *Manuel Pedregal y Cañedo: biografía*, Gijón, 1897. Fototipia y tipografía de O. Bellmunt y Compañía, 5.p.; SAMPEDRO, José Luis – MERRY VAL, Fernando Alos: *Ministros de hacienda y economía, de 1700 a 2005*. Madrid, 2005. Ministerio de Economía y Hacienda, Centro de Publicaciones, 266. p. 1831 került feltüntetésre: NORIEGA ÁLVAREZ, Julio – RODRÍGUEZ, Alejandro (Coord.) *Memoria Ilustre Colegio de Abogados de Oviedo*. Oviedo, 2015. Imprenta Narcea, 17. p.
- ⁵ Emilio Castelar (1832–1899) író, politikus, történész, egyetemi tanár, a spanyol képviselőház tagja, a Spanyol Köztársaság elnöke 1873. szeptember 7. és 1874. január 3. között.
- ⁶ Giner de los Ríos (1839–1915) pedagógus, filozófus.
- ⁷ Az *Institución Libre de Enseñanza* 1876-ban alakult az oktatás és a tudományos kutatás szabadságának elve alapján, azzal a küldetéssel, hogy hozzájáruljon a spanyol társadalom erkölcsi és kulturális megújulásához.
- ⁸ Gumersindo de Azcárate (1840–1917) jogász, történész, a madridi Központi Egyetem Összehasonlító törvényhozási jog professzora; León képviselője; a Kodifikációs Bizottság és a Munkaügyi Bizottság tagja.
- ⁹ Rafael María de Labra Cadrana (1841–1918) jogtudós, politikus, az ILE egyik alapítója 1876-ban, melynek rektora 1881 és 1882, utóbb 1885 és 1918 között, a Madridi *Ateneo* elnöke, a *Real Academia de Ciencias Morales y Políticas* tagja, a spanyol emigránsok jogainak védelmezője.
- ¹⁰ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b4/Manuel_Pedregal.jpg.
- ¹¹ AZCÁRATE 1897. 10. p.
- ¹² PEDREGAL, Manuel: Derecho municipal consuetudinario. In COSTA, Joaquín – PEDREGAL, Manuel – SERRANO GÓMEZ, Juan: *Materiales para el estudio del derecho municipal consuetudinario de España*. Madrid, Imprenta de la Revista de Legislación, 1885. 10–21. p.
- ¹³ PEDREGAL, Manuel: Derecho de familia, Derecho municipal. In COSTA, Joaquín: *Derecho consuetudinario y economía popular*. Tomo II. Barcelona, 1902. Manuel Soler, 113–132. p.
- ¹⁴ Egyetemen kívüli oktatás: matematika, fizika és társadalomtudományok terén tudományos népszerűsítő órákat tartanak, nemcsak Oviedo-ban, hanem Asztúria különböző városainak munkásközpontjaiban és falvaiban.
- ¹⁵ MALAGÓN, Javier – ZAVALA, Silvio: *Rafael Altamira y Crevea. El historiador y el hombre*. Mexikó, 1971. Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Históricas, 76–79. p.
- ¹⁶ <https://blogs.ua.es/rafaelaltamiraycrevea/files/2012/12/rafael-altamira3.jpg>.
- ¹⁷ Bányajogi jogvitákra hatáskörrel rendelkező külön bíróság.
- ¹⁸ Nicolás Salmerón politikus, ügyvéd, filozófus, az Első Köztársaság harmadik elnöke.
- ¹⁹ Manuel Bartolomé Cossío pedagógus, művészettörténész, Museo Pedagógico Nacional (Nemzeti Pedagógiai Múzeum) igazgatója, Misiones Pedagógicas elnöke, Madridi Központi Egyetemen kötött barátságot Joaquín Costával.
- ²⁰ <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nicolás-Salmerón-1907.jpg>.
- ²¹ CALLE VELASCO, María Dolores: Rafael Altamira y su idea de España. In ALTAMIRA, Pilar (Coord.): *La huella de Rafael Altamira*. Madrid, 2013. Universidad Complutense de Madrid, 11. p.
- ²² AZCÁRATE, Gumersindo de: *Ensayo sobre la historia del derecho de propiedad y su estado actual en Europa 1879–1883*. Madrid, 1879. Imprenta de la Revista de Legislación.
- ²³ Gervasio González de Linares szokásjogi gyűjtése GONZÁLEZ DE LINARES, Gervasio: Santander. In COSTA 1902.
- ²⁴ Juan Serrano Gómez, katona, szokásjogi gyűjtése SERRANO GÓMEZ, Juan: Burgos, Soria, Logroño. In COSTA 1902.
- ²⁵ Wentworth Webster író.
- ²⁶ José Pella y Forgas politikus, publicista, történész.
- ²⁷ ALTAMIRA, Rafael: *Historia de la propiedad comunal*. Madrid, 1890. Analecta, 302–313. p.
- ²⁸ GARAYO URRUELA, Jesús María: Rafael Altamira y los problemas agrarios, *Historia Digital*, Vol. 31, 2018. 46–84. p.
- ²⁹ Uo. 59. p.
- ³⁰ ALTAMIRA, Rafael: Mercado de agua para riego en la Huerta de Alicante y en otras localidades de la Península y Canarias. In COSTA 1902. 145–174. p.
- ³¹ Erkölcsi és Politikatudományi Királyi Akadémia.
- ³² TAGÁNYI 1919. 52. p.
- ³³ TÁRKÁNY SZÜCS 1973. 89. p.
- ³⁴ ALTAMIRA, Rafael: *Derecho consuetudinario y economía popular de la provincia de Alicante*. Madrid, 1905. Imp. del Asilo de Huérfanos del S. C. de Jesús, 11. p.
- ³⁵ GARAYO URRUELA 2018. 65. p.
- ³⁶ ALTAMIRA 1905. 8. p.
- ³⁷ GARAYO URRUELA 2018. 66–67. p.
- ³⁸ ALTAMIRA 1905. 12. p.
- ³⁹ RAMÍREZ JEREZ – MARTÍNEZ NEIRA 2017. 82. p.
- ⁴⁰ Uo. 84. p.
- ⁴¹ Adolfo González Posada (1860–1944) jogász, szociológus, egyetemi tanszékvezető tanár, Erkölcsi és Politikatudományi Királyi Akadémia tagja.
- ⁴² RAMÍREZ JEREZ – MARTÍNEZ NEIRA 2017. 19. p.
- ⁴³ Uo. 68. p.
- ⁴⁴ Uo.
- ⁴⁵ LEDEZMA MARTÍNEZ, Juan Manuel: *Los programas hispanoamericanistas de Rafael Altamira y su primera estancia en México, 1909–1910: Hacia la conformación de una red intelectual*. Doktori értekezés. Madrid, 2013. Universidad Autónoma de Madrid, 367. p.
- ⁴⁶ LEDEZMA MARTÍNEZ, Juan Manuel: La primera visita de Rafael Altamira a México: reacciones políticas y académicas. In ALTAMIRA, Pi-

- lar (Coord.): *La huella de Rafael Altamira*. Madrid, 2013. Universidad Complutense de Madrid, 119–120. p.
- ⁴⁷ MALAGÓN Barceló, Javier: Las clases de don Rafael Altamira Don Rafael Altamira en México. In MALAGÓN Barceló, Javier – ZAVALA, Silvio: *Rafael Altamira y Crevea. El historiador y el hombre*. México, 1971. Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Históricas, 52. p.
- ⁴⁸ CERDÁ RUIZ-FUNES, Joaquín: Mariano Ruiz-Funes, universitario y político. *Anuario de Historia del Derecho Español*, Vol. 67, 1997. 509–528. p.
- ⁴⁹ <https://crimiperito.wordpress.com/2015/05/06/personajes-mariano-ruiz-funes/>.
- ⁵⁰ RAMÍREZ JEREZ – MARTÍNEZ NEIRA 2017. 158. p.
- ⁵¹ Rafael de Ureña y Smenjaud (1852–1930) jogász, a Valladolidi, az Oviedói és a Madridi Központi Egyetem, valamint a Jogtudományi Akadémia jogászprofesszora, az Erkölcsei és Politikatudományi Királyi Akadémia cenzora.
- ⁵² RAMÍREZ JEREZ – MARTÍNEZ NEIRA 2017. 139. p.
- ⁵³ CERDÁ RUIZ-FUNES 1997. 518. p.

A Real Academia de Ciencias Morales y Políticas székháza (Madrid)